

Iluntasunaren argitan

San Gabrielen eskua, goiangeruarena, bai, eta Mahoma profetaren beraren oin arrastoa. Begiak atera beharrean eta lepoa ondo luzatuta ahaleginak eta bi egin nituen zerbait ikusiko nuelakoan, edo imaginazioaren laguntzaz, zerbait irudikatuko nuelakoan, baina harri handi bat besterik ez nuen ikusten nik han. Harria baino gehiago, haitz handi bat, mila urtetik gora toki hartan zegoen haitza. Fedea falta, ziurrenik.

Jerusalemen, Meskiten plazan, garai bateko Daviden tenpluaren hondakinen gainean eraikitako meskiten plazan gertatu zen hori. (Daviden tenplua bai, Salomonek egin zuena, kristaudentzat ere ezaguna, han aurkitu zuten Jesus galdu zenean, Jainkoaren haserreak deuseztatu egingo zuela iragarri zien juduei, eta urte asko baino lehen suntsitu zuten erromatarrek, hiru egunetan berreraiki zezakeen tenplu huraxe). Harri haren gainetik igo omen zuen zerura Mahoma profeta San Gabriele berak, tradizio islamiarrak dioenez. Eta tradizioari begiratzea baino hobe testu eta dokumentuak kontsultatzea dela uste duenarentzat, ondo etorriko da Koranak emakume izen bakarra aipatzen duela gogoratzea, Mariarena alegia, Jesusen amarena. Eta bitxikeria gehiago nahi dituenarentzat, Mahoma zerura igotzeko balio izan zuen harri hartan bertan hil zuen, ia-ia, Abrahamek bere semea, Jainkoarenganako erabateko zintzotasunaren froga gisa. Harria ere historikoa, alajaina.

«Kultura» izenpean argitaratzen diren lerro hauek idaztea egokitu eta 2001eko irailaren 11n Estatu Batuetan izandako erasoak ez aipatzea bekatu mortala ere izango litzateke. Izan ere, mundua aldatu egingo dela dioten tesiekin erabat bat nator, bai enuntziatuarekin behintzat. Gertakari historiko hainbatek izaten du bertute hori, mundua aldatzearena, batzuetan urteak behar izaten dira aldaketa horietaz jabetzeko (Daviden tenplua suntsiaraz-

tea erromatarrentzat gerra-ekintza ziztrin bat ez zen izango beharbada, juduen matxinada zapaltzeko ekintzatxo bat, baina oraindik ere ematen du zeresana), eta irailaren 11n garai berri bat zabaldu dela uste dut nik ere. Beste kontu bat izango da zertan gelditzen den garai berria eta nora eramango gaituen, baina etorkizuna izarretan irakurtzea lortzen dutenen esku bakarrik dago hori jakitea, zientzia maite dugunok izarretan astronomiaren ikerketa-objektua ikusten baitugu, hainbeste jakintsu arabiar eta mundu osokoen jakin-minak bultzaturik, eta, tarteka, poesia izpiren bat edo beste.

Baina etorkizuna gerorako utziz, egun hauetan askotan irakurri dugu gertatutakoaren definizioa, eta oraindik ere irakurri beharko dugu: Zibilizazioen arteko txokea izan omen da, Kulturen arteko txokea. Nik, egia esan, abioi batzuk ikusi nituen dorre handi batzuen kontra txokatzen, edo bost aldeko eraikin erraldoi baten gainera erortzen —teknologia hutsa teknologiaren kontra txokatzen— baina ulertzeko gauza da zibilizazioen arteko txokeaz hitz egitea. Edo kulturen artekoaz. Ez naiz hasiko kultura eta zibilizazio kontzeptuen arteko diskisiziotan. Samuel P. Huntington Harvard-eko profesoreari zor diogu zibilizazioen arteko txokearen esapidea, eta berak zuzenean arrazoi kulturalak aipatzen ditu gaur egungo munduaren ordena politikoan gatazka iturri nagusi gisa (Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and The Remaking of World Order*, EEBB, Ed. Simon & Schuster, 1996. Euskarazko ediziorik ez dago, nik dakidala. Gaztelaniaz, Paidos editorialaren itzulpena, 1998koa. Frantsesez, Odile Jacob edizioetan, 1997an).

Gertakaria izan dena izan da, baina gertakariaren (atentatuaren) xehetasun batzuk aldatzea nahikoa da zibilizazioen arteko txokearen teoria kolokan jarri ahal izateko. Ondo ulertu! Ez Huntingtongen tesiak kolokan jartzeko, oso kontuan hartzeko gauzak esan eta idatzi baititu Harvardeko profesoreak, baizik eta oraintxe bertan gertatzen ari zaigun hau zibilizazioen arteko txoke bat izan dela esateko. Izan daiteke gerora, eta une batzuetan ari da horren trazak ere hartzen, baina atentatua bera nekez

uler daiteke txoke horren kapitulu gisa. Norbaitek esango al zukeen antzekorik abioien bahitzaileak estatubatuar peto eta zuriak izan balira, Oklahomako atentatugilearen antzekoak izan balira? Hori ba, errazegi teorizatzen dela gertakari konkretu baten aurrean, errazegi anekdota kategoria bihurtu.

Baina anekdota baino zerbait gehiago ere izan ziren atentatu famatu haiek. Eta anekdota baino zerbait gehiago izaten ari da dagoeneko atentatuei erantzuna emateko ait-zakian, Estatu Batuek eta bere aliatuek martxan jarri duten operazio militar-politiko-ekonomiko-kulturala. Izan ere, erantzun horren atzean, hor beharbada bai, egon daiteke nolabaiteko kultura ezberdinen arteko gatazka baten isla, nahiz eta denei ahoa bete etsaia islama ez baino «terrorismoa» dela esanez. Akabo! Nazio Batuak ere ez dira gauza izan, urtetan eta urtetan, «terrorismoa» definitzeko (eta kontu honen inguruan historian zehar New York eta Genevatik irtendako hainbat testu eta dokumentu benetan bitxiak dira), eta orain bat-batean, argi dago etsaia zein den, manikeismoaren planteamendu okerrenetara itzuliz.

Horixe baita, nire ustez, benetako arazoa, eta kultura arloan ere (sortze artistikoaren arloan, alegia) benetako eragin zuzena izango duena. Alegia, iluntasun garai berri bat etorriko dela, askatasuna alboratuta utziko duen garai berri bat, disidentzia gogor kritikatu duena, edo termino historikoetan hitz eginez, nolabaiteko Erdi Aro batera itzuliko gaituena (badakit, bai, manikeismoaren fundatzaile Mani lehenagokoa dela, persiarra oker ez banago, baina Erdi Aroaren konparazioa argigarria dela iruditzen zait): hau da, atzerapauso bat.

Hasteko, hilabete besterik pasa ez denean, nabari da dagoeneko jendea bidaiatzeko beldur dela, batetik bestera joan eta gauza eta jende berria ezagutzeko beldur; nabari da, halaber, askatasun zibilen defentsa gero eta zailagoa bihurtzen ari dela, segurtasunaren aitzakian; nabari da oso zaila dela, xehetasun eta txikikeriatan ez bada behintzat, guztien gaintetik gailentzen ari den pentsamendu bakarraren kontrako ahotsek behar bezalako oihartzuna jasotzea. Eta horrek, noski, ez gaitu Akademiaren garaietara itzuli-

ko, ez gaitu Nafarroako Gortetik ilustratuenaren garaietara eramango, ezta Florentziako Berpizkundeko giro oparora ere. Ez. Baina zerbaitekin kontsolatu behar badugu, ezin ahaztu garai ilunetan ere sortze artistikoak oso lan aipagarriak eman dituela, eta arkitekturari (arkitektura aipatuta, eta New Yorkeko dorre bikiak gogoan, arte honek Euskal Herrian duen egoeraz hitz batzuk egiteko gogoia ere eman dit, baina beste baterako utziko dut. Baina pentsatzeko datu bat: Rafael Moneo kenduta, Euskal Herriko zenbat arkitekto ezagutzen ditugu?), literaturan, eskulturan, eta baita pinturan ere, gizateriak bere egin dituen lan asko eta asko garai hagitz ilunetan jaiotakoak direla.

Zer gertatuko zain, Estatu Batuetako erasoen ondorioz Bilbora, Guggenheim-era berandu iritsitako erakusketaren baten gomendioa: museoaren bilduma iraunkorreko Thannhausser bildumaren aukerak. Picasso, Cézanne, Van Gogh... Eta begiratu ondo Paul Cézanneren bodegoietako bati: mahai gaineko labana hori abioi erasotzaileen bahitzaileek erabilitakoen antzekoa ez al da? Eta zer esan nahi dute airean daudela diruditen gurutze —hiru— horiek? Ez al du FBIk hemen ere serio hartzeko azterna berri bat?°